

## LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA FORMACIÓ DELS I LES MESTRES D'EDUCACIÓ FÍSICA

Pedrona Serra<sup>1,2,3</sup> Susanna Soler<sup>2,3</sup>, i Teresa Lleixà<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Universitat de les Illes Balears; <sup>2</sup>Universitat de Barcelona <sup>3</sup>INEFC

<sup>1</sup> Grup d'Investigació Ciències de l'activitat física i l'esport (GICAFE); <sup>2</sup> Grup d'Investigació Social i Educativa de l'Activitat Física i l'Esport (GISEAFE)  
pedrona.serra@uib.cat

### Introducció

A pesar de tots els canvis educatius que s'han dut a terme al llarg de les darreres dècades del s. XX i inicis del s. XXI, l'Educació Física continua sent una disciplina que reflexa i reproduceix situacions de discriminació per raó de gènere (Devís, Fuentes, & Sparkes, 2005; Fernández-García et al., 2010; Larsson, Fagrell & Redelius, 2009; Sánchez-Hernández, Martos-García, & Soler, 2018; Scraton, 2013). No obstant, l'educació física pot esdevenir un espai idoni per abordar el canvi dels models i les relacions tradicionals de gènere (Soler, 2009; Martínez Álvarez, García Monge, & Bores, 2014; Sánchez-Hernández et al, 2018; Vizcarra & Peiró, 2018).

Per tal de que aquesta disciplina sigui una eina de canvi és clau el paper dels i les mestres d'educació física. La reflexió crítica sobre les pròpies creences i la actuació quotidiana, que configura el nostre currículum ocult, resulta imprescindible per evitar la reproducció del sistema hegemònic de gènere i impulsar el canvi, tal i com proposen diversos treballs (López-Pastor, 2012; Martínez Álvarez, García Monge, & Bores, 2014; McCaughtry, 2006; Oliver & Kirk, 2015). La formació del professorat, llavors, ha de promoure aquesta reflexió crítica i abordar de forma específica la perspectiva de gènere (Donoso & Velasco, 2013; Felis-Anaya, Martos-Garcia, & Devís-Devís, 2017; Rifà, 2018; Tinning, 2017).

### Marc Normatiu

#### Llei Orgànica 3/2007, per a la Igualtat efectiva entre homes i dones

##### Article 24. Integració del principi d'igualtat en la política de educació

Integració i aplicació del principi d'igualtat en cursos i programes per a la formació inicial i permanent del professorat

##### Article 25. La igualtat en l'àmbit de l'educació superior

Les administracions públiques fomentaran l'ensenyament i investigació sobre la igualtat entre homes i dones

Inclusió, en els plans d'estudi que pertoqui, d'ensenyament en matèria d'igualtat

Creació de postgraus específics

Realització d'estudis i investigacions especialitzades

#### Llei Orgànica 4/2007, de Universitats (LOU)

##### Article 23. L'educació per la igualtat de dones i homes

Objectiu: igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones

Principis de qualitat: eliminació d'obstacles i foment de la igualtat plena

#### Real Decret 1393/2007, de 29 d'octubre, d'ordenació de les ensenyances universitàries

S'ha d'incorporar als plans d'estudi que pertoqui l'ensenyament relacionat amb els drets fonamentals i de la igualtat entre homes i dones

#### Orden ECI/3857/2007, requisits per la verificació de los títols universitaris oficials que habilitin per a l'exercici professional de Mestre/a en Educació Física Primària

La formació de mestres d'educació física ha de garantir l'adquisició de competències per assegurar la igualtat de gènere i equitat als seus plans docents.

### Proposta didàctica

#### Descriptor i resultats d'aprenentatge d'una competència dirigida a la perspectiva de gènere en la formació de mestres d'Ed. Física

<b>Competència</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Organitzar la docència de la educación física incorporando la perspectiva de género en la programación, la intervención didáctica y la evaluación.</li> </ul>
<b>Descriptores</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Análisis de currículum y la programación de educación física con perspectiva de género.</li> <li>Estrategias metodológicas no sexistas.</li> <li>Eliminación de prejuicios, estereotipos y roles en función del sexo.</li> <li>Integración de la contribución de las mujeres a la práctica y la actividad física y deportiva.</li> <li>Prevención de la violencia contra las mujeres.</li> <li>Uso no sexista del lenguaje.</li> <li>Interpretación de los resultados de aprendizaje del alumnado con perspectiva de género.</li> <li>Reflexión sobre las propias creencias y estereotipos de género.</li> <li>Promoción de la reflexión crítica ante las desigualdades y discriminaciones por razón de género en relación a los ideales corporales, la actividad física y el deporte.</li> </ul>
<b>Resultados de aprendizaje</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Identificar las discriminaciones presentes en el currículum oculto y en el currículum formal de educación física.</li> <li>Diseñar programaciones inclusivas que atiendan a la diversidad del alumnado y promuevan la coeducación.</li> <li>Utilizar recursos y alternativas no sexistas en la organización de la docencia.</li> <li>Identificar los estereotipos de género en la actividad física y deportiva así como los factores que los perpetúan.</li> <li>Utilizar imágenes y ejemplos de mujeres en la práctica de la actividad física, evitando sesgos sexistas.</li> <li>Utilizar modelos de convivencia basados en el respeto, así como métodos no violentos para la resolución de conflictos.</li> <li>Utilizar el lenguaje de forma inclusiva y no sexista.</li> <li>Proponer actividades de evaluación teniendo en cuenta la superación de desigualdades de género.</li> <li>Desarrollar actividades y propuestas que favorezcan la sensibilización y transformación de los modelos y relaciones tradicionales de género en y a través de la Educación Física.</li> <li>Saber acompañar alumnas o alumnos del colectivo LGTB.</li> </ul>

### Conclusions

La formació de les futures i futurs mestres d'educació física en perspectiva de gènere, tal i com recull la literatura científica i la normativa actual, és una necessitat i un requisit per a desenvolupar a l'escola, a una activitat esportiva, i en una societat on es transformen els models i les relacions tradicionals de gènere i tot el que comporten. En aquest sentit, incorporar la reflexió crítica i dotar d'eines per el canvi al futur professorat d'educació física, és una tasca ineludible pels centres d'educació universitària. L'enfoc coeducatiu des de l'educació física i la formació dels i les mestres exigeix molt més que la formació de grups mixtes o l'oferta de les mateixes activitats per ells i per elles. Es tracta d'intervenir de forma conscient i explícita en la ruptura dels estereotips i prejudicis de gènere, posar en evidència les situacions de discriminació i desigualtat, i afavorir la formació integral, en tota la seva diversitat i riquesa. I es que la permanència de les situacions de desigualtat i discriminació en l'educació física són més per "omissió" que per "acció". En aquest treball s'han abordat alguns dels aspectes a tenir en compte per a passar a l'acció i es suggereixen actuacions per a portar a terme des de la formació dels i les mestres.

### Bibliografia

- Anguita, R. (2011). El reto de la formación del profesorado para la igualdad. REIFOP, 14 (1), 43-51.
- Brown, D. (2005). An economy of gendered practices? Learning to teach physical education from the perspective of Pierre Bourdieu's embodied sociology. *Sport, Education and Society*, 10(1), 3-23. doi: 10.1080/135733205298785
- Camacho-Miñano, M.J. & Girela-Rejón, M.I. (2017). Evaluación de una propuesta formativa sobre género en Educación Física para estudiantes de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte. *Ciencia, Cultura y Deporte*, 12 (36) 195-202.
- Devís, J., Fuentes, J., & Sparkes A.C. (2005). ¿Qué permanece oculto del currículum oculto? Las identidades de género y de sexualidad en la educación física. *Revista Iberoamericana de Educación*, 39, 73-90.
- López-Pastor, V. M.; García-Péñuela, A.; Pérez, D.; López, E. & Monjas, R. (2004). Las historias de vida en la formación inicial del profesorado de Educación Física. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y del Deporte*, 4(13), 45-57.
- Prat, M. & Camacho-Miñano, M.J. (2018). La voz del futuro profesorado de educación primaria sobre sus experiencias previas en educación física: de los contextos de participación a los de exclusión. *Profesorado. Revista de Currículum y Formación de Profesorado*, 22(3), 433-452.
- Scranton, S. (2013). Feminism and physical education: does gender still matter? En G. Pfister, M. K. Sijord (Coord.). *Gender and sport. Changes and challenges* (p. 199-216). Münster: Waxmann.
- Género en las matrices curriculares del grado de ciencias de la actividad física y el deporte. *Movimiento*, 22 (3), 821-834. Disponible en: <http://www.seer.ufrgs.br/index.php/Movimiento/article/viewFile/56959/38825>
- Serra, P.; Soler, S.; & Vilanova, A. (2018). Jo Sí incorporo la perspectiva de gènere a les Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. *Decàleg per a professorat universitari i personal investigador de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFIE)*. Barcelona: COLEFC. Disponible a: <https://www.colefc.cat/filterx/DEC%20LEG%20PERSPECTIVA%20GENERE%20CAFIE.pdf>
- Serra, P.; Soler, S.; Prat, M.; Vizcarra, M.T.; Garay, B. & Flintoff, A. (2018). The (in)visibility of gender knowledge in the Physical Activity and Sport Science degree in Spain. *Sport, Education and Society*, 23 (4), 324-338 doi: 10.1080/13573322.2016.1199016

### Problemàtica

Varis estudis indiquen que l'educació física escolar segueix reproduint els models tradicionals de gènere i de desigualtats en les relacions entre nins i nines. Els i les mestres reproduceixen models de masculinitat i feminitat hegemònica i perpetuen la hegemonia masculina a les pràctiques d'activitat física i esportiva que han anat constraint i acumulant des de les seves pròpies experiències escolars (Brown, 2005). En paraules de Devís, Fuentes & Sparkes (2005, p.83) "hacer visible lo que se encuentra oculto resulta fundamental para elevar a la conciencia colectiva, especialmente a la de la comunidad educativa, las discriminaciones y los problemas ligados al género y a la sexualidad en las clases de educación física".

### Objectius

- Descriure un enfoc pedagògic que incorpori la perspectiva de gènere en la formació de Mestres d'educació física.
- Descriure pautes pedagògiques per incorporar la perspectiva de gènere a l'àrea de l'educació física.

### Recurs didàctic per a la reflexió sobre les resistències al canvi

#### EL JUEGO: BUSCA LA PAREJA

Las resistencias o falsas creencias se identifican con un número. Su respuesta se identifica con una letra. ¿Cuántas parejas consigues completar?

A. Esto pasaba antes. Ahora ya ha cambiado, ya hay igualdad y todo va mejorando. Son ellas las que no quieren (o ellos en otros casos)

B. ¿Cuántas hay que valen y se quedan por el camino? "Habrá igualdad cuando haya tantas mujeres mejores como hombres mediocres". Las organizaciones tienen género, y mediante mecanismos sutiles se reproducen las relaciones de poder. Conceptos: techo de cristal, laberinto de cristal; principio de cristal

3. Trato igual a todos y a todas. No hago diferencias

D. El marco legal (describo en la parte superior del poster), y los datos sociales, económicos, culturales y académicos reflejan la importancia y la necesidad, más que nunca, de incorporar la perspectiva de género en los currículos universitarios de todas las áreas de conocimiento.

5. Lo de "corres como una niña" o "pareces marica" son expresiones inocentes, que se dicen sin pensar, no hay para tanto.

F. Ahora sucede de forma "invisible" y sutil; es más difícil de reconocer y hacerle frente. Podríamos ir a peor! En los años 90 las mujeres representaban casi el 40% de aspirantes a INEFC, ahora está por debajo del 20%, y con tendencia a la baja.

7. Es natural, la biología nos hace así

H. ¿Quién decide lo que es normal? ¿Normal para quién? El problema surge cuando las diferencias se convierten en desigualdad, discriminación, limitación y jerarquización, de modo que hombres y mujeres ven frenadas sus posibilidades de desarrollo integral. A nuestro alrededor hay condicionantes sociales y culturales que nos pueden influir y limitar.

I. Los datos indican que la reproducción de los modelos y las relaciones tradicionales de género perduran. Ver los pequeños detalles que nos influyen a hombres y mujeres es el primer paso para romper su influencia y ser más libres de estereotipos y prejuicios.



Lleixà, T., Soler, S., & Serra, P. (2020). Perspectiva de gènere en la formació de maestres i maestros de Educació Física. *Retos*, 37 (1º semestre).